

Üheksateistkümnendal sajandil ärkas maarahvas eestlasteks. Selle eest peame tänama äratajaid, Faehlmanne, Kreutzwalde, Jannseneid, Hurti ja Jakobsoni, kes tõid oma eeskuju ja tegevusega meie esiisad rahvusliku teadvuse juurde.

Sada aastat hiljem, 20nda sajandi keskpaiku, algas õõ, milles taheti seda ärkamist uinutada teadmatuseks. Taheti eestlasi uinutada sovjeetideks; taheti kustutada nende mälust kõik see, mis oli vahepeal õpitud, mida kogetud. Taheti teha iseolemist olematuks.

See ei läinud neil korda. Nad ei olnud arvestanud Sinu ja Su aatekaaslaste sitkusega. Neile oli võõras ja arusaamatu Sinu deviis, fortiter in re, suaviter in modo, mida oled ise eestindanud kui „rangus ideaalides, leebus tegumoes”. Nad ei arvestanud, milline saab olema Sinu mõju.

Me veel ei adu täpselt, mida see õnnetu okupatsiooni poolsajand meiega tegi. Aga me saame juba nüüd öelda, et ilma sinusuguste – mulle isiklikult aga tundub, et eeskätt ilma Sinuta – poleks eestlased nii edukalt vastu pannud ega välja tulnud.

Ma ei tea, milliseks kujuneb termin, sarnaselt “ärataja”-ga, millega hakatakse piltlikult üldistama nende meeste ja naiste rolli, kes võimaldasid Eesti rahval seda kurjust läbida. On nad tõrvikukandjad või hoopis tulehoidjad?

Mulle meeldiks pigem „lõime vedajad”, kes tirisid üle ja läbi kuristiku seda õhukest niiti Vabariigi kangast, kuni me jõudsime taas Eesti Vabariiki.

See lõim, mida Sa vedasid, võimaldas eestlastel uuesti püsti tõusta. See lõim aitas meil pimeduses edasi minna. Me teadsime, et Sa oled ees seda vedamas; sellest haprast kuid katkematust lõimest kinni hoides me teadsime, et me ei eksi valesse kohta.

Ja kui olime jõudnud siia, kuhu Sa meid tõid, tagasi Eestisse, Eesti Vabariiki, asusime Sinu veetud lõime tugevdama. Lõimest sai nõõr ja siis kõis, millest me lõpuks ehitasime silla oma demokraatliku Eesti Vabariigi esimese bastionini.

Sa polnud üksi. Sul oli palju kaaslasi, teisi lõimevedajaid. Õigemini oli neid tuhandeid ja tuhandeid, kes aitasid meid mäletada ja siis taastada. Lennart Meri, Gustav Ernesaks, Voldemar Panso, Ain Kaalep, Villem Raam, Juhan Peegel. Aga minule, isiklikult, eeskätt, Sina, Jaan.

Sa sündisid Eesti Vabariigi esimese 20 aasta kõige õnnelikumasse põlvkonda. Või nii see vähemalt näis. Sa said parima hariduse, mida eestlane on kunagi saanud. Ja siis langes pimedus.

Aga Sina ei nõustunud sellega ja hakkasid Rahvuskomitee juures tööle. Selle eest panid Sind vangi meid okupeerinud natsid. Ja sellesama asja – iseseisva Eesti eest võitlemise – pärast, panid Sind vangi natside aatekaaslased, meid okupeerinud kommunistid.

Kui Sa said Siberi vanglast välja suuremasse vanglasse nimega ENSV, jätkasid Sa seda tööd, näidates meile, kuidas säilitada väärikust, ausust, ustavust oma rahvale. Kõike seda, mida eestlastest tahtsid kustutada, nagu Sa nii sageli ironiseerisid, “seltsimehed”.

See iroonia sööbis mu teadvusse, kui me kohtusime esimest korda 1974. aasta sügisel New Yorgis, väikeses Columbia Ülikooli lähedal asuvas korteris. Ja sellest kohtumisest kuni me viimase trehvamiseni Otto Tiefi valitsuse mälestuspäeval mullu septembris, mis osutuski Su viimaseks avalikuks ilmutamiseks, oled Sa olnud mulle üks meie rahva graniitkujusid. Fortiter in re, suaviter in modo. Nagu Sa oled olnud nii paljudele.

Nüüd on mul, nagu paljudel, tühjus. On tunne, et nüüd peame ise hakkama saama. Ilma Sinu toe, nõuannete, Sinu moraalse kompassita. Ent tegelikult pole me ikka üksi. Sinu elu üks õppetund meile on, et haritud, mõtlev, tegumoes leebe ent ideaalides range eestlane saab ikka hakkama. Palju raskemais oludes, kui me suudame tänapäeval ette kujutada. See on Sinu pärand meile, eesti rahvale, millega me nüüd saame, tänu Sinule, edasi minna.

Sinu põhimõttelisus tegi meid kindlameelsemaks. Sinu lugemises ja harituses tundsimme end targemana.

In lumine tuo videbamus lumen. Sinu valguses nägime ka meie valgust. Ja selle eest ma tänan
siin ka Jumalat, et ta võimaldas Sul kõike seda meile, eestlastele, anda.

Puhka rahun.

Vabariigi Presidendi Kantselei
avalike suhete osakond
tel 631 6229